

NAŠI ZAPISKI.

SOCIALNA REVIJA.

Št. 6. (junij.)

LETO VIII.

VSEBINA :

UVODNIK. — ŽIVKO TOPALVIČ: AGRARNI NEMIRI V BOSNI IN HERCEGVINI. — I. S.: STROKOVNA ORGANIZACIJA PEKOVSKIH DELAVCEV V JUŽNIH POKRAJINAH. — F.: POLITIČNO ŽIVLJENJE IN NAZIRANJE ANTIKE. — I. S.: KONFLIKT V STROKOVNI ORGANIZACIJI. — - PREGLED: KULTURNI. — LITERARNI. — POLITIČNI. -



UREDNIK IN IZDAJATELJ : Dr. ANT. DERMOTA V GORICI.

- - - LASTNIK : KONZORCIJ NAŠIH ZAPISKOV. - - -

V GORICI 1911.

TISKA : „GORIŠKA TISKARNA“ A. GABRŠČEK.



Naši Zapiski izhajajo vsakega 1.
v mesecu.

Naročnina : Za Avstro - Ogrsko
za vse leto 5 K s poštnino vred,
za pol leta in za četrt leta so-
razmerno ; za Nemčijo 5 K 80 v.,
za ostale države 6 K 40 v. —
Posamezna številka 42 v.

Rokopisi in časopisi v zameno
naj se pošiljajo na uredništvo,
naročnina in reklamacije pa na
upravo Naših Zapiskov v Gorici.



Čitateljem „Naših Zapiskov“

uljudno priporočam svojo knjigovезnico za vsako-
vrstna naročila v mojo stroko spadajočih del. —
Izdelujem tudi vsakemu ukusu ugajajoče okvirje
za podobe i. t. d., ter jamčim za solidno in točno
- - - - - postrežbo po zmernih cenah. - - - - -

Anton Zupančič,
knjigovez,
Ljubljana, Slomškova ul. 31.

V Gorici 27. V. 1911.

Dne 29. januarja je imela S. K. S. Z. (Slov. kršč. soc. zveza) v Ljubljani svoje letno občno zborovanje. Vršilo se je v novem »Ljudskem Domu«.

Kaj je S. K. S. Z.? Centrala slovenske t. zv. krščansko socialne nepolitične organizacije. Svoje delovanje razteza na razna polja: prireja socialne tečaje; nastopa pri procesijah in pri raznih klerikalnih prireditvah z zastavo, vzdržuje kurze za knjigovodstvo, stenografijo, frančoščino, laščino, poljščino, za šivanje in likanje, skrbi za dramatične prireditve in ima svoj »Ljudski oder«, ki pripravlja dramsko šolo; prireja predavanja in sicer velika s skioptičnimi slikami; organizira narodno obrambno »Slovensko Stražo«; centralizira organizacijo »Orlov« v svoji sredi; dela pa tudi na glasbenem torišču, kjer vodi glasbeno šolo in glasbeni poduk v Ljubljani in snuje svojo zvezo pevskih zborov. Organizira moške in ženske.

Iz tajnikovega poročila je razvidno, da se dosledno dopolnjuje klerikalna organizacija na celi črti in v smeri, dani proti svobodomiselnim, antireakcionarnim organizacijam in napravam. Da, smer je danes takšna, da se naznanja boj celo organizacijam, ki sicer niso liberalne ali celo socialno-demokratične, ampak ki imajo le ta greh na vesti, da niso izrecno klerikalne. Kakor je počil boj proti Sokolu z Orлом, proti dramatičnemu društvu z ljudskim odrom, proti Akademiji in Prosveti s klerikalnimi predavanji, proti Ciril-Methodovi Družbi s Slovensko Stražo — tako se poraja sedaj očitno nasprotovanje Glasbeni Matici in Zvezi slovenskih pevskih društev, tako se bo porodilo nasprotovanje Slovenski Matici z Leonovo družbo.

Boj na celi črti in v isti smeri! Boj v smeri, ki je bila označena na omenjenem zborovanju: »Mi se bomo organizirali zase, drugi naj se pa zase.« Ali da navedem besede dra. Kreka, ki jih je izustil na tem zborovanju: »Podčrtam, da naše delo napreduje. Zdaj lahko pričnemo boj z na-

sprotniki tudi na kulturnem polju. Mi smo dozdej skromno delali. Nismo se zmenili za nasprotnike, ki so kričali, da je naše delo za nič. Danes smo že toliko močni, da lahko začnemo z bojem proti nasprotnikom tudi na kulturnem polju...»

Ne preostaja nič drugega, nego da vzamemo na znanje to napoved.

Nehote nam prihaja na misel diskusija, ki se je vršila lansko leto v »Naših Zapiskih«: ali je na Slovenskem umesten kulturni boj? ali je potreben? ali je mogoč?

Na vsa ta vprašanja nam mirno in jasno odgovarja dr. Krek: kulturni boj je tu, klerikalci ga hočejo imeti, izzvali so ga — vse drugo filozofiranje o tem je nepotrebno in postransko!

Nekaj bi bilo pa le dobro do čistega dognati: Kakšno vsebino bodo dali klerikalci temu kulturnemu boju?

Treba je takoj konštatirati, da ne bo boj za vero ali proti nji, za cerkev ali zoper njo, za duhovščino ali zoper njo. Ta boj ne bo drugega, nego boj za utrditev politične moči in oblasti. Saj že danes ni nič drugega! Namesto da bi surovi politični boj na Slovenskem postal bolj kulturni, skrbe naši klerikalci z vso silo za to, da postane kulturni boj na Slovenskem bolj političen in surov.

Naš politični boj na Slovenskem nam nadomešča kulturni boj. Imamo ta boj že, odkar imamo politično življenje. Če je zadne čase postal ostrejši in zadobil strožje oblike, nam to ne dokazuje nič drugega, nego da je spomin slovenskih političnih in kulturnih delavcev kratek.

Res je, da so v deželi odločujoči faktorji — o kako ubogi na duhu so! — proglasili zadnje dni politični bojkot nad pristaši nasprotnih strank, nad ljudmi neklerikalnega prepričanja. Toda kaj so pomenjali tisti slučaji, ki so jih klerikalci izvrševali v zadnjem desetletju na Slovenskem na politično kulturnem polju? Ali to ni bilo nasilje? Razlika je bila zgolj ta, da se bo odslej godilo sistematično, kar se je preje vršilo sporadično; dosledno se je pa vršilo ves čas, odkar imajo klerikalci moč v slovenski javnosti. In to imajo že od nekdaj!

Marsikdo zaide časih v izkušnjava, da bi očital klerikalcem na Slovenskem nedoslednost. Po krivici bi jim jo očital! V ti strašni doslednosti tiči dober del moči klerikalizma. Povsod, ne samo na Slovenskem. V vseh časih, ne samo v sedanji dobi. Toda to, kar izvajajo naši klerikalci, sledi strogo logično in konsekventno iz njihovega svetovnega naziranja, iz njihovega pro-

grama. Nič ne de, če vzamemo v roke program, ki si ga je postavil n. pr. nemški centrum ali avstrijski krščanski socializem ali belgijski politični katolicizem, ali pa če pregledujemo program našega klerikalizma, ki je bil izdelan in potrjen na treh katoliških shodih: povsod je vse enako. Razlike je le toliko, kolikor neobhodno zahtevajo krajevne in narodnostne razmere, jedro je pa isto. Ta program je sistem in v tem sistemu je in mora biti stroga doslednost. Resnica je, da se v praktičnem delu, v vsakdanjem političnem življenju časih pokaže pojav v delovanju klerikalizma, ki bi se na prvi pogled ne vjemal z ostalo sliko. Toda to nesoglasje se vzdrži le en hip. V sistemu klerikalizma je namreč neizogibno potrebna laž in hinavščina in zavratnost. Zato se klerikalizem nič ne pomišlja, da simulira narodno navdušenost, kadar mu kaže; da je svobodomiseln in napreden, kadar mu kaže; da zagovarja celo versko toleranco napram svobodomiselnem, kadar mu kaže. Vse to smo doživeli na Slovenskem v poslednji dobi. Ampak vse to sodi v sistem klerikalizma, brez tega bi ta sistem ne bil popoln in dosleden. In ravno zaradi tega je klerikalizem tako nevaren, tako nepreračunljiv; zaradi tega je boj z njim tako težak.

Ta značaj klerikalizma ima svoje posledice za vse naše življenje.

Pogosto se pritožuje klerikalno časopisje na Slovenskem, da mu ni mogoče ubiti liberalizma. Tolikrat so ga že nesli k pogrebu: ko so ga pa hoteli zakopati, in so se hoteli prepričati, če je še v krsti, so našli, da je bila krsta — prazna.

Toda klerikalci so sami vzrok, če je njihov nasprotnik takšen in ne drugačen, — če se jim vselej izvije takrat, kadar mislijo, da ga imajo najtrdneje v kleščah. Liberalizem je to taktiko izmuzavanja, neodkritosrčnosti in zavratnosti posnel čisto enostavno od svojega klerikalnega nasprotnika. Ali ni konec koncev nad vse značilno, da se pri nas ta dva nasprotnika bijeta z orožjem, ki sta ga izpulila drug drugemu iz rok: klerikalec razširja nauke individualistične, liberalistične ekonomije, liberalec jih zametuje; liberalec očita klerikalizmu, da zlorablja vero (vera po farjih gor, vera po farjih dol) v politične, v neverske namene in svrhe, in brani vero proti duhovščini! Stvar bi postala zabavna, če ne bi bila tako kruto resna. —

Klerikalizmu se ne more očitati, da bi si v svojem bistvu ne bil povsod in vselej enak. Niti v porabi sredstev za doseg svojega cilja ne kaže mnogo razlike.

Zgražamo in čudimo se v zadnji dobi, da je klerikalna stranka proglasila političen bojkot nad svojimi političnimi nasprotniki in ga začela v resnici izvajati. Sicer se dela, kakor da jo je nekoliko sram, a s to navidezno sramežljivostjo in prijenljivostjo hoče le zaslepiti javnost, ki naj bi mislila, da si klerikalci vendarle ne bodo upali gnati stvari do skrajnosti. Nedvomno pa je, da klerikalna stranka svojo grožnjo izvrši in svojo napoved izvede. Zakaj ne bi izvajala še političnega bojkota, ko vendar že deset let izvaja socialni bojkot, gospodarski bojkot?! Ali je ta hujši, ali politični? Stavimo pa glavo, da bi naša javnost še sedaj ne bila zagnala nobenega protesta, če bi bili klerikalci rabili drugo besedo namesto «bojkota», pa če bi bili tudi v praksi izvrševali, kar so sedaj zagrozili in začeli.

Kakšna novost je bila za našo javnost, ko je izšla odredba — menda od škofa — da se morajo duhovniki vtikati tudi v zasebno življenje svojih ovčic in škofu poročati o rezultatih svojega vohanja! Kakor bi preje ne bili vohali že sami duhovniki brez tega specialnega škofovega ukaza! Kakor da bi ta ukaz bil kaj drugega, nego dosledno izvrševanje sklepov drugega in tretjega katoliškega shoda! In kakor da bi bili na teh katoliških shodih sprejeti kakšni drugačni sklepi, nego oni, ki jih zahteva in izvršuje klerikalizem vsega sveta!

Opravičeno se vprašujemo: Kaj počenja pravzaprav slovenska neklerikalna javnost, da jo preseneča klerikalizem s takimi stvarmi? Ali je njen boj proti klerikalizmu tako malo resen in resničen, da ne ve, da so to že stara sredstva, katerih se hočejo klerikalci sedaj posluževati zoper svoje nasprotnike? —

Vse to pa smo pribili malo višje, da bo izginil poslednji dvom o dejstvu, da se na Slovenskem nahajamo sredi divjega kulturnega boja, ki ga moramo izvojevati. X.



ŽIVKO TOPALVIČ:

Agrarni nemiri v Bosni in Hercegovini.

(Konec.)

Časniki graščakov so poskusili še na en jako spreten način pridobiti si naklonjenost Avstro-Ogrske. Poznajo slabo stran njene politike, zato so poskusili kmečko gibanje predočiti kot velikosrbsko gibanje, ki je nastalo na iniciativo Srbije in

vsled agitacije bosenskih deželnih poslancev srbske narodnosti. V svojih poročilih iz vznemirjenih krajev prinaša »Muslimanska Sloga« take vesti: »Okrajnemu glavarju, popu in dvema trgovcema, ki so mirili kmete, je rekla pijana drhal: Dokler kralj Peter ne sliši teh naših tožba, se ne razidemo.« Nihče, niti vladni list v Sarajevu ni potrdil resničnosti teh vesti. — Pozneje bomo pokazali prave vzroke gibanja, sedaj pa hočemo vspricho teh trditve časopisja graščakov poudariti samo dva fakta. Ko so izbruhnili nemiri, je belgrajski dvorni list »Politika« dolžil avstro-ogrsko vlado, da jih je inscenirala zato, da spravi v prepir pravoslavne in muslimane! Srbski deželni poslanci pa v deželnem zboru igrajo ulogo, »beschwichtigungshofratov.« Svetujejo kmetom da odrajtajo tretjino in čakajo na rešitev iz deželnega zbora. V zboru se drže zelo neodločno in ponujajo kompromise i vladi i muslimanom. Čisto popustiti kmete se vendar ne upajo, ker so politično popolnoma od njih zavisni. Bosenska socialna demokracija smatra za svojo dolžnost, da z besedo in s pismom poučuje kmete o »delovanju« njihovih zastopnikov in da na ta način ali požene srbske poslance v boj za radikalno rešitev agrarnega vprašanja ali pa jih politično onemogoči. Stalna kontrola naše stranke je spravila srbske poslance v obupen položaj, ker jih peče ogenj od dveh strani.

Kaj pa dela bosenska vlada?

»Avstroogrška vlada more s svojo močjo tej masi vlti rešpekt pred oblastvi« je rekel neki član vlade. In ona je to tudi storila. Tristo žandarjev in tisoč vojakov je bilo poslanih v vznemirjene kraje. Kjerkoli so bili kmetje zbrani, so jih razgnali. Po vseh vaseh so polovili najuglednejše ljudi, tudi župane, jih vkovali v verige in vrgli v ječo, kjer so stradali, ker jim sorodniki niti kruha niso smeli prinesti. Po vaseh je bilo oznanjeno, da bodo ujetniki izpuščeni šele takrat, kedar bo tretjina povsod odrajtana. Ali to še ni bilo zadosti, da se doseže namen, zato se je poskusil še drug način. Količino letnega pridelka, kadar graščak sam ni prisoten pri žetvi, določuje komisija, obstoječa iz dveh zastopnikov graščaka, dveh kmetov in enega uradnika. Puntarske vasi so pobrale turščico ne oziraje se na graščake. Vlada je torej odredila cenilne komisije, h katerim kmetje niso hoteli poslati svojih zastopnikov, pač pa so bili v njih graščaki sami ali pa njih upravitelji. Te komisije so s svojimi previsokimi cenitvami izvrševale prave zločine. V pritožbi, ki sta jo poslali deželnemu zboru vasi Brusnik in Vlanknice, se navaja, da je neka komisija, ko so bili kmetje v zaporu, izvršila cenitev tako,

da »večina kmetov, ko bi dali graščaku vso svojo letino, ne bi po cenitvi komisije odrajtali niti tretjine.« Sedaj bodo pa nastale pravde zaradi cenitev, iz pravnih bodo nastale nove komisije in kmetje bodo s plačevanjem stroškov kaznovani za svojo odpoved tretjine. Vsakega, ki pred oblastvom reče, da ne da tretjine, kaznujejo z zaporom.

Ali vse to graščakom še ni bilo dovolj. Oni hočejo ne samo, da se jim zagotovi letošnja tretjina, ampak tudi da se definitivno zaščiti njihova pravica. Zato zahtevajo primerno kazen, hočejo kri. Bosenska vlada se ni upala ugoditi tej njihovi želji, ker vidi in pozna globoki socialni koren tega gibanja in priznava potrebo kar najhitrejših reforme. Razen tega kmetje v svojem gibanju niso izvrševali nasilja in niso dali povoda, da se proti njim uporabijo nasilna sredstva.

Vladni organ »Bosnische Post« piše: »Deželna vlada izjavlja, da je storila vse potrebno, da se vzdrži in povrne red in je podrejenim uradnikom ukazala, da so graščakom s »polnim pritiskom« na pomoč pri dobivanju njihovega zakonitega deleža pridelkov ... Od kod pa to gibanje? Ne more se trditi, da je bosanski kmet tako usužnjen in apatičen, da ne ve, kam ga potiskajo. Stari časi raje so minili, izpremenil se je kmet kakor njegov gospodar, postal je pametnejši in zavednejši, ker je postal premožnejši. On sedaj vse stvari bolje razume nego prej. Dobro ve, da pride njegov čas, kajti krepka beseda v oproščenju kmetov je že davno prodrla med narod. Znani narodni apostoli so se pobrigali za prebujo kmečkega duha prej nego je bilo treba. Ne more se torej trditi, da je kmečko gibanje kar od zunaj prineseno med kmete, kajti to gibanje živi še tam izza okupacije. Ali med tem je zadobilo nekoliko metode in politične discipline, ki se kaže v obliki sedanjega kmečkega upora. Brez nasilja je in brez napadov, najvišja oblika agrarne demonstracije.« Obenem vlada opozarja kmete, da ne morejo agrarnega vprašanja reševati, kedar bi se njim zahotelo, ter agitatorje med kmeti opominja, da naj pazijo, kaj počenjajo. »Kmetje so v politiki kakor otroci, ki se jim ne sme dati, da se igrajo z ognjem, in sicer zaradi tega ne, ker so zase neodgovorni!« To se pravi: za vse, kar se utegne zgoditi v kmečkem gibanju, vlada ne bo klicala na odgovor seljakov, ampak one politike, ki se v tem vprašanju angažirajo za korist kmetov.

Deputaciji graščakov so rekli na Dunaju in v Pešti, naj se otresejo vseh skrbi. Vlada ne bo dopustila obveznega odkupa kmetov. Ko so graščaki pripomnili, da bo deželni zbor bosenski

to bržkone sklenil, se jim je odgovorilo: »Kar bosenski deželni zbor sklene, še ni zakon!« Po povratku te deputacije je »Musafat« razglasil: »Ročno pismo Njegovega Veličanstva o fakultativnem rešenju agrarnega vprašanja nam je trdno poročilo, da Njegovo Veličanstvo ne bo sancioniralo zakona, ki bi ne odgovarjal njegovi volji ter želji, izraženi v tem pismu.«

Na tej točki je zaostalo vprašanje. — Treba je, da se spoznamo z razvojem agrarnega vprašanja in ž njegovim ekonomskim bistvom.

II.

Socialni ustroj Bizancije se je v 14. stoletju razširil in zakoreninil po vsem Balkanskem polotoku. Fevdalne razmere so se razvile zelo hitro in neusmiljeno uničile ostanke prvotnega komunizma, ki je še živel v kmečkih zadrugah. Iz dolgotrajne borbe med plemstvom je začela kliti močnejše centralizirana država, v kateri je vladal car z zborom plemenitašev. Najhujši odpor centralni vladi je stavilo bosensko plemstvo, kjer so bile fevdalne razmere najbolj razvite. Bosensko pleme si je vedno znalo ohraniti svojo samostalnost.

V polovici štirinajstega veka je Carigrad padel. Turške horde so zbrisale z zemeljskega površja zadnje ostanke starega rimskega cesarstva. V neprestali krvavi borbi, ki je nato sledila, se je stavila stara velika srbska država krepko v bran turškemu navalu, dokler nesložno plemstvo ni odložilo orožja. Polmesec je prekoračil Savo in Dunavo in zablestel pod zidovjem Dunajskega mesta. Moč Poljske ga je pognala nazaj v naše kraje.

Turki niso prinesli seboj nobene socialne uredbe, ki bi jo uvedli v premagane dežele. Prišli so kot osvojevalci, gospodarji. Njihova težnja je bila: živeti od dela podjarmljenih narodov. Zato jim je bila obstoječa fevdalna uredba na Balkanu prav po godu. Družabne razmere so pustili lahko čisto neizpremenjene, edino na mesto prejšnjih gospodarjev je bilo treba da postavijo same sebe. A vendar se uvedli Turki nekaj demokratskega v to uredbo. Stara velika plemenitaščina, ki je imela ogromne komplekse zemljišča in je na svojem posestvu vladala skoro neomejeno, je bila definitivno uničena. Novi gospodarji zemljišč, begi in graščaki, niso bili več politični gospodarji, ampak državni vojni obvezniki in užitarji gotovega dela zemljišča, kolikor jim je bilo za življenje treba. Domače delavno prebivalstvo se

je naseljevalo na begovsko in graščinsko zemljišče, da ga obdeluje.

Turki so našli dve vrsti vlastelinstva: pravo vlastelo, prave gospodarje zemljišča, ki so ga posedovali kot privatno rodbinsko lastnino (allodium), in pa pridržnike, užitkarje državnega zemljišča, ki ga je dajala državna oblast zaslužnim vojakom v užitek. Pravih lastnikov zemljišča Turki niso preganjali. Ali kmalu so vsi tisti, ki niso hoteli sprejeti mohamedanove vere, svoja posestva poprodali in se izselili. Dotedanje užitkarje državnega zemljišča so pa Turki pregnali in od takrat so mogli to postati samo muslimani.

V kratkem se je smatrala vsa zemlja za sultanovo last. Vsak hraber vojak je dobil kot sultanovo nagrado kos zemlje, da na njem živi v mirnih časih. To so bili spahije (graščaki).

Graščaki so bili obvezani, da slede na vsak vojni poziv bodisi v obrambo države ali pa za nova osvajanja. Ako je imel graščak od darovanega posestva dohodkov do 5000 asprov (240 asprov = 1 groš), je šel sam na vojsko, za vsakih nadaljnjih 3000 asprov je pa moral na svoj strošek odpraviti na vojsko enega moža, ki se mu je reklo džebeli (namestnik). Kedar je spahija umrl, je dal sultan lahko zemljo, komur je hotel, toda navadno jo je i nadalje pustil spahijinemu sinu. Spahije so ostali vedno samo uživalci državnega zemljišča, nikdar pa niso bili lastniki.

Turški režim, ki se odlikuje po svojem vojaškem centralizmu, je odpravil staro vezanost kmeta na zemljo. Raja, podjarmljeni narod, je cesarska raja. Spahija nima lastninske pravice do osebe kmeta. Njegova pravica obstoji v tem, da ali prejme del letine, ki jo pridelava raja na zemljišču, prepuščenem graščaku v užitek, ali je pa kmet dolžan obdelovati brezplačno spahijino zemljo, zato pa dobiva del zemlje v svojo porabo. Ni pa kmet brezpogojno vezan na določeno graščinsko zemljišče.

Pogoste vojske in pa emigracije krščanskega stanovništva v ozemlje današnje Ogrske in Hrvaške, so prebivalstvo zelo razredčile. Graščaki so željno čakali, da se kmetje naselijo na njih zemljišča. Zaradi tega so jim celo na svoje stroške zidali hiše, kupovali živino in seme — ta navada je pozneje prenehala.

Kmetova dolžnost je torej obstojala v davanju ali in natura v obdelovanju begluka, mobine ali ocakluka, t. j. zemljišča, čigar pridelek je ves pripadel graščaku — tlaka (Frohndienst). Živina, ki jo je kmet redil, je bila vsa njegova lastnina. Te razmere so trajale celih pet stoletij. V tej dobi se je izvršila samo ta izpre-

membra, da se je v centralni Bosni uvedlo večje davanje in natura. Graščak je razdelil vso svojo zemljo med kmete, sam pa je bival v mestu. To je bilo v interesu graščakov, kajti zemlja je tam gorata in nepripravna za poljedelstvo, vsled česar so se kmetje čimdalje bolj pečali z živinorejo, od katere graščak ni imel nobenega dohodka. V drugih rodovitnejših pokrajinah, n. pr. v Krajini, je pa tlaka ostala tudi še nadalje.

Globoko v vso socialno uredbo segajoči preobrati, ki so nastali v Turčiji v osemnajstem stoletju, so imeli za posledico tudi borbe med kmeti in graščaki.

Ko so pozivi na vojsko postali bolj redki, ko Turčija ni več napadala, ampak se branila, se je začela tudi rahljati vez med mohamedanskimi elementi. Vsaka geografska celota je imela svoj poseben razvoj in svoje zasebne interese. Vlado nad podložnim narodom je zasnovala na svoji lastni moči, ker so lastniki zemlje bili obenem tudi vojaki. Cesarski davki so jim postajali čimdalje bolj nadležni. Na drugi strani so pa poskušali svoje podložnike čimdalje hujše obremeniti.

Posledice tega razvoja so bile: 1) Nastajanje manjših oblastvenih celot v turškem cesarstvu, ki so odločilno vplivale na politiko cesarstva ali se mu celo v javnem uporuh stavile v nasprotje, ter čimdalje bolj obupni položaj prebivalstva v teh oblastvih. 2) Težnja centralne državne vlade, da dobi vso vojno silo v svoje roke s tem, da graščake oprosti vojaške dolžnosti in uvede splošno vojaško dolžnost za vse musulmane. Da stare odpor graščakov, je potrebovala centralna vlada pomoči podložnih narodov, zato se izigrava za njihovega zaščitnika in celo podpira njihove punte proti graščakom. 3) Po vseh delih turškega cesarstva nastajajo upori, ki so vedli na Srbskem in Grškem do osvoboditve teh dežel.

To gibanje ni ostalo brez sledu tudi v Bosni in Hercegovini. Kakor prejšnje srednjeveško plemstvo tako so bili tudi bosenski spahije najmočnejši in najsolidarnejši v brambih svojih pravic. Cesarska vojska je strla upor v Tesaliji, Skadru, Belgradu, Vidinu, toda v Bosni so se obdržali graščaki v nezavisnosti do polovice devetnajstega stoletja. Upor se je poravnal s kompromisom, a rezultat njegov je bila izprememba odnošaja med graščakom in kmetom.

Prvi punt kmetov v Bosni je bil leta 1853 v okolici Derventa, toda so ga zadržali. V borbi med graščaki in sultanom so se postavili kmetje na stran cesarja. Dvakrat so poslali svoje de-

putacije k Porti, kjer so jih lepo sprejeli in jih poslali nazaj v Bosno z obljubo, da se bo njihovim prošnjam ustreglo. V Bosni so jih pa vrgli v ječo.

V eni stvari so pa graščaki vendar morali popustiti. Izjavili so se za to, da se odpravi tlaka in uvede dajanje in natura. Katero pridelki in koliko jih je moral dajati kmet graščaku, to se je določilo v posebni pogodbi, ki jo je sklenil vsak graščak zase s svojimi kmeti. Ko je bila premoč graščakov v Bosni strta in ko je po krimski vojski Turčija nujno potrebovala, da se na znotraj okrepi, so bile v Bosni in Hercegovini izvršene velike reforme. Takozvani tapijski zakon z dne 7. ramazana 1374 l. po Hedrži (1856 l. po Kristu) je določil, da vsakemu onemu, ki ima kako zemljišče, pa najsibo pod kakršnemkoli pogojem, da mu ostane to zemljišče za vedno pod istimi pogoji. S tem so graščaki iz posestnikov postali pravi lastniki zemljišča, toda obenem se je tudi priznala kmetom pravica, da ne morejo biti pregnani z zemljišča, dokler dajejo graščaku dogovorjeni del pridelkov, takozvani hak t. j. tretjino. Ali s tem zakonom kmetje niso bili zadovoljni, ker je bil ž njim samo sancioniran položaj, kakršen je faktično bil — materialna bremena jim pa niso bila nič olajšana. Zaradi tega je čez dve leti izbruhnil punt v Krajini in Posavini, takozvana Prtina in Doljanska buna, ki sta pa bili kmalu zadušeni. Posledica tega upora je bila nova cesarska naredba z dne 14. aprila 1376, ki je ukazovala, da morajo gospodarji, čitluk-sahibije, zidati svojim kmetom hiše ter jim jih popravljati, da jim morajo dajati semena, orodje in živino, in razen tega je bila za okraje beljinski, bržanski in gradački odpravljena dolžnost odrajtovati graščaku polovico sena, zaradi česar so se bili ti okraji tudi spuntali. Končno je bil pozneje izdan zakon o kmečki pravici nasledovanja in o pravici prvokupa, t. j. da ima kmet pri prodaji graščinskega zemljišča, ki ga je obdeloval, prednost kupa pri isti ceni. Najvažnejše pri teh reformah je, da so bile kmečke dolžnosti zakonito regulirane in da je kmetstvo (kmetско pravo) postalo realno breme na zemljišču, t. j. kmet kakor tudi vsi njegovi nasledniki niso mogli biti izgnani s tistega zemljišča, ki so ga obdelovali, dokler so le odrajtovali zakoniti hak.

V 19. stoletju so v Evropi fevdalni odnošaji prenehali. Obstajali so tedaj edino le v Bosni in Hercegovini ter obstoje na sramoto vlade teh dežela tudi še danes v dvajsetem stoletju. Tamošnji narod je pripravljen in sposoben, da uniči te stare

odnošaje. L. 1875. je v zvezi s hercegovinskim uporom ustalo tudi vse kmetstvo v Bosni in plemenitaške graščine in trdnjave so izginile v plamenih. Takrat je bilo verjetno, da si bosansko-hercegovski narod pribori svojo politično svobodo in uniči fevdalizem. Toda — kapitalistična Evropa je menila, da mora napraviti konec temu »neredu«. Avstro-Ogrska je dobila mandat, da okupira Bosno in Hercegovino. Njeni delegati na Berlinskem kongresu so trdili, da je kulturna sramota, ker so takrat v Bosni vladali še srednjeveški odnošaji. Ali ta kulturna sramota je ostala celih 32 let tudi za avstrijske vlade, ki jo hoče s svojim predlogom o fakultativnem odkupu ohraniti še nadaljnih 150 let.

I. S.:

Strokovna organizacija pekovskih delavcev v južnih pokrajinah.

Ena najstarejših strokovnih organizacij v južnih pokrajinah je pač organizacija pekovskih delavcev, katera se je v proletarskem gibanju že od nekdaj nahajala v prvih vrstah. Razvitek te organizacije je gotovo jako zanimljiv in karakterističen že z ozirom na prvotno lokalno avtonomno organizacijo in iz nje izišle zvezne organizacije do dandanes.

Leta 1894. so ustanovili pekovski delavci v Ljubljani svoje strokovno društvo, čigar delovanje se je raztezalo po celi Kranjski. V Trstu je obstajalo tudi že preje nekakšno slovensko pekovsko društvo, katero pa je leta 1897. po končanem štrajku popolnoma razpadlo. Tudi v Gorici je že obstajalo neko slovensko pekovsko društvo, ki se pa tudi ni moglo vzdržati. Edino v Ljubljani je strokovno društvo prebilo svojo samostojnost v skromnem životarjenju celih 9 let, dokler se ni ustanovila »Zveza pekovskih delavcev Avstrije« z enotnimi podpornimi napravami za celo državo.

Ako se hočejo danes zagovarjati avtonomne strokovne organizacije, tedaj lahko konstatiramo ravno mi iz lastne izkušnje, da se avtonomne strokovne organizacije niso obnesle. Res je,

da so bili prispevki članov jako nizki, da je denar ostal doma, toda s temi malimi prispevki niso mogli nikamor. Člani niso dobili v društvu tiste opore, ki je v bojni organizaciji potrebna; vsled tega je manjkalo zaupanja v organizacijo.

Z ustanovitvijo državne (centralne) Zveze pekovskih delavcev Avstrije se šele pričinja napredek strokovnega organiziranja.

Žalibog nam manjkajo dokumentarni podatki iz časa avtonomnega pekovsko strokovnega društva, da bi mogli dokazati velikanski razloček, velikanski napredek med časom lokalne in med časom zvezne (centralne) organizacije.

Natančne podatke glede razvoja pekovske strokovne organizacije v južnih pokrajinah imamo šele od leta 1902. V prvi vrsti hočemo podati številke glede gibanja članov.

Leto	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910
Ljubljana . .	20	21	33	41	28	58	83	88	90
Pulj	—	39	67	59	54	57	54	75	94
Gorica	—	29	61	30	26	28	52	36	21
Trst	—	210	129	236	281	256	235	227	290
Dubrovnik . .	—	—	—	—	—	—	31	—	—
Spljet	—	—	—	—	—	—	36	26	33
Zadar	—	—	—	—	—	—	—	39	45
Število članov	20	299	290	366	389	399	491	491	573

Tako je število članov do leta 1908 rastlo in se od tega časa stabiliziralo razun Gorice in Dubrovnika.

Jako interesantno je tudi primerjati število tedenskih prispevkov:

Leto	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910
Število prispevkov	72	3822	10492	13411	16142	15256	15601	17335	20173

Leto 1910. pa je doseglo rekord glede števila doneskov, kakor je iz predstoječe razkaznice razvidno. Doneski se razdele takole:

2049 doneskov I. razreda a 60 vinarjev,
 11149 „ II. „ a 80 „ „ ,
 6975 „ III. „ a 1 krono.

Toraj 20173 tedenskih prispevkov v letu 1910. Od l. 1902. pa do konca l. 1910. so podružnice na jugu inkasirale 12.344 tedenskih doneskov.

Te številke so posnete iz letnih računov, katere publicira vsako leto zvezna centrala v listu »Bäcker Zeitung«. Rast in moč strokovne organizacije se pokazuje najbolj iz gmotnega razmerja dohodkov in izdatkov. Tu sledi tabela o dohodkih, kombinirana za podružnice Ljubljana, Gorica, Pulj, Trst, Spljet in Zadar, in sicer od leta 1902. do konca l. 1910. V rubriki za »Razno« sta zapopadena 2 vin. od vsakega doneska za solidarnetni sklad.

Zvezne podružnice na jugu zaznamujejo sledeče dohodke po letnikih:

Leto	Doneski		Pristopnine		Razno		Skupaj	
	K	v	K	v	K	v	K	v
1902	30	60	7	20	181	68	219	48
1903	2176	26	173	—	483	32	2832	58
1904	6048	64	144	60	294	50	6487	74
1905	9597	98	194	—	409	25	10201	23
1906	11669	80	108	60	179	76	11958	16
1907	12778	40	235	50	218	40	13232	30
1908	13198	80	257	50	615	84	14072	14
1909	14436	90	226	50	120	18	14783	58
1910	17128	60	272	—	908	86	18304	46
Skupaj	87060	98	1618	90	3411	79	92091	67

To so redni dohodki zveznih podružnic v južnih pokrajinah; razun tega so imele podružnice semintja tudi še druge dohodke, namreč iz prebitkov prirejanih veselic, raznih daril, posebnih prispevkov itd. ki pa seveda tu niti ne pridejo v poštev.

Podporne naprave v pekovski zvezi so gotovo velikega socialnopolitičnega pomena. Naše zvezne podružnice na jugu so izplačale doslej sledeče zneske za razne podpore:

Podpora	Za brezposelne		Za preganjance		Za potujoče		Za bolne		Za mrliče		Skupaj	
	K	v	K	v	K	v	K	v	K	v	K	v
1902	3	20	—	—	—	—	—	—	—	—	3	20
1903	395	—	5	—	26	68	77	—	—	—	503	68
1904	1783	—	50	—	42	—	670	—	—	—	2515	—
1905	2128	—	105	—	108	—	1790	—	40	—	4171	—
1906	3755	—	6	—	128	—	2494	50	80	—	6463	50
1907	3577	50	454	50	256	10	2675	—	100	—	7063	10
1908	3802	50	48	—	311	90	3263	—	80	—	7505	40
1909	2776	50	48	—	395	20	2754	50	100	—	6074	20
1910	3518	50	9	—	454	50	2523	50	30	—	6535	50
Skupaj	21739	20	695	50	1722	38	16247	50	430	—	40834	58

Na centralo (glavni zvezni blagajni na Dunaju) so se odpotali iz podružnic južnih pokrajin sledeči zneski:

1902		1903		1904		1905		1906		1907		1908		1909		1910	
K	v	K	v	K	v	K	v	K	v	K	v	K	v	K	v	K	v
163	80	1860	68	2463	01	4240	84	3412	16	3850	54	4344	80	6753	14	9392	62

V devetih letih časa so imele naše zvezne podružnice na jugu K 92.091'67 dohodkov. Od tega se je izplačalo na raznih podporah K 40.834'58. Za pouk in izobrazbo se je izdalo K 939'83. Za razne druge stroške v organizaciji in agitaciji se je potrošilo K 13.811'67. Na glavno blagajno (centralo) se je poslalo K 36.481'59. Od tega denarja odpade glasom pravil 20 vinarjev od vsakega doneska v rezervni fond (Streikfond), torej od 112.344 doneskov a 20 v = K 22.468'80. Ravnotako dobi konto za strokovni list po 6 vin. od vsakega doneska, torej K 6.740'64, tako da ostane centrali za splošni zvezni račun (ker se za rezervni sklad vodi

poseben račun, ravnotako za strokovni list) še zmirom K 7.272'45. Iz tega splošnega zneska, ki ga dobi centrala na razpolago, pa mora ta poskrbeti vse potrebne tiskovine in upravne stroške; eventuelno, če se prigodi, da ima kakšna podružnica več izdatkov na podporah nego dohodkov v tekočem mesecu, mora seveda poslati centrala prispevek (Zuschuss), kolikor podružnica potrebuje. Kar se tiče rezervnega (bojnega) sklada, tedaj stoji ona glavnica, ki odpade v centrali na podružnice južnih pokrajin, izredno ugodno. Kakor smo že omenili, je odpadlo od denarja vposlanega centrali K 22.468'20 v rezervni zaklad; potrošilo pa se je le . . . » 4.987'70 tako da ostane še zmirom , , K 17.480'50

Za mezdne boje na jugu se je od l. 1902. pa do l. 1911. porabilo iz tega rezervnega sklada in sicer

za: Gorico	K 726'36
» Pulj	» 3688'80
» Ljubljano	» 90'28
» Trst	» 197'90
» Spljet	» 16'—
» Zadar	» 167'14

Skupaj Kron . . 4987'70

Iz tega pa sledi, da naša organizacija ni samo podporno društvo, temveč je tudi bojno društvo, le da se je doslej za podpore v mezdnih bojih relativno malo porabilo, in so podružnice na jugu prihranile okroglo 17000 Kron za rezervni sklad zveze

Organizirani pekovski delavci na jugu so bili prvi, ki so pričeli izdajati na Slovenskem strokovni list — seveda v dveh jezikih namreč slovensko-laško pisani »International«. Danes ima že naše strokovno glasilo bratske liste Tobačni delavec, Železničar, Rudar; njim slede kmalu še strokovni listi mizarjev, zidarjev in delavcev s kamnom. Izdajanje lastnih strokovnih listov, ki se je svoj čas na nekem strankinem zboru smatralo za stranki škodljivo, je danes že za praktično priznano. Delavci na Slovenskem se morajo navaditi čitati svoj strokovni list in pa biti naročnik strankinega lista. Tako je tudi pri Nemcih, Čehih in povsod. Tisto stališče, da na Slovenskem ne gre poleg strankinega lista ustanavljati strokovnih listov, je danes premagano, in stranka bo le profitirala, čimbolj se strokovne organizacije razširijo, poglobe in utrdijo. Tako se polagoma pri-

čenja delitev organizacijskega dela. Tu strokovne organizacije, tam politične organizacije, tu gospodarski, tam politični boj, a vendar skupno stremenje za gospodarsko in kulturno povzdigo delavstva: dva različna oddelka v skupni armadi delavske stranke za skupne cilje.

Pekovski delavci so si znali priboriti potom svoje strokovne organizacije mnogo uspehov. Preje so delali v pekarijah noč in dan; niso poznali praznika in nedelje; danes je en prosti dan v tednu malone povsod vpeljan, in koder še ni, bo organizacija skrbela, da se izvede. Dalje se je hrana in stanovanje pri mojstrih večinoma odpravila. Tako so se pekovski delavci emancipirali kuratele mojstrov in postali samostojni, moderni delavci. V Trstu Pulju in Zadru se je uvedla mezdna tarifa z minimalno mezdo in maksimalnim delavnim časom. Ako primerjamo danes razmere pekovskih delavcev z onimi pred 15 ali 20 leti, tedaj še le se razvidi, kako velikanski preobrat se je tu izvršil. V Trstu je sedaj najnižja plača za pekovske delavce 24 K, v Pulju pa 26 K na teden; delavnik traja devet ur.

Pekovska obrt je z malo izjemo le mala obrt; mojster ima ponajveč po enega, dva ali tri pomočnike v delavnici; zato je agitacija veliko težja nego ondi, koder se v eni sami delavnici nahaja po več sto delavcev, kakor n. pr. pri velikih tovarniških podjetjih železarske industrije, v tobačnih tovarnah, rudnikih, železnicah. Kljub temu se nam je pa posrečilo po dolgoletnem prizadevanju organizacijo ustvariti in utrditi. Tisto nekdanjo nezaupanje, ki je vladalo v prejšnjih lokalnih strokovnih društvih pred l. 1902. napram organizaciji, je izginilo. Zvezna organizacija je zadobila ugled in zaupanje med pekovskimi delavci na jugu in pa tudi mojstri imajo dandanes čisto drugačen rešpekt pred Zvezo. Zvezna organizacija pekovskih delavcev na jugu se je toraj v vsakem oziru obnesla. Pekovski delavci so lahko ponosni na svojo organizacijo.

F.:

Politično življenje in naziranje antike.

Dalje).

Kakor Sokrat, tako je tudi njegov učenec Platon v prvi vrsti filozofiral o človeku in vsled tega tudi o človeški družbi. Politika mu je bila socialna etika, izpeljana iz etike posameznika,

s katero je v najtesnejši zvezi. Ker je bil idealist, t. j. ker je mislil na eksistenco nadnaravnih idej, ki tvorijo pravo bistvo duše, je moral tudi za človeško življenje postaviti neki nadnaravni cilj, ki ga dosežemo šele po smrti. Raditega je naloga duše, živeti le kreposti, in ta naj bi se izražala v modrosti, pogumnosti, pameti in pravičnosti, katera naj bi bila nad vse druge. Krepost, t. j. v prvi vrsti pravičnost pa človek doseže le tedaj, če živi v socialni družbi, v kateri naj bi bila pravičnost zajamčena. Posameznik sploh ne more biti zadovoljen; od božanstva pa mu je določeno, da kot koristen član politične skupine doseže svojo popolnost in srečo, češ, le v pravično urejeni družbi se strinjajo interesi posameznika z onimi cele družbe, a kjer tega ni, tam so nasprotja med interesi. Tako je Platon vezal politiko in etiko. S svojim sicer ponesrečenim poizkusom v Siciliji je dokazal, da je bil prepričan o uresničenju svojih načrtov, po katerih je hotel ustvariti ideal države ter tako z vzgledom rešiti grški narod, ki je tavajoč od tiranstva do oligarhije in demokracije, vedno visel nad prepadom. Te načrte je napisal v svojem največjem delu v *Republiki*, katere vodilna misel je pravičnost. Z ozirom na državo govori o nastanku pravice in krivice in o njeni važnosti za človeško srečo. Četudi je vsa konstrukcija bolj umetniška, vendar Platon resno misli, ko pravi, da je država nastala iz potrebe oziroma sile; kajti posameznik si ne more ustvariti zadovoljnega življenja; treba mu je pomoči, in sicer prvotno radi samih fizičnih potreb t. j. hrane, stanovanja, ali obrambe itd.; šele pozneje se je razvila potreba, da tudi v pravičnosti in v modrosti poišče pomoči.

Delitev dela, t. j. delo po zmožnostih posameznikov razdeljeno, omogoči zadovoljitev splošnih potreb; ta delitev je bila Platonu vodilni princip, ki je tudi v faktičnem življenju človeštvo zbral v socialno skupino; po tem principu so se pozneje razdelile tudi duševne zmožnosti in na njem sloni tudi pravičnost. Radi te delitve dela so nastali razni sloji; vojaški stan pa se je razvil vsled tega, ker je bilo treba teritorij neke socialne ozir. državne skupine razširiti, kar se je dalo doseči le z bojem proti sosedom in po Platonovem mnenju je tudi tu princip delitve dela zahteval, da se je razvil stan, ki ni imel nobenega drugega opravka, kakor da brani oz. razširi državne meje, kajti tudi za ta stan je treba posebne izobrazbe in šole. To naziranje je bilo v ostrem nasprotju s tedanjim, po katerem je bil kmečki stan določen za obrambo domovine. — Platon pa je temu nazoru pripisal največji pomen, kajti vojaški stan naj bi bil tudi vladajoči

t. j. na krmilu državnih poslov. Četudi Platonu ne moremo podtikati, da je s tem le branil svoj vitežki rod, smemo vendar domnevati, da je bil važen motiv v tem, da je bil sam vitez oz. aristokrat, in le aristokracija z vsemi sredstvi in z vso potrebno izobrazbo naj bi bila res zmožna voditi državne interese in vzdržati v državi red in mir. — Za vlado aristokracije, ne samo po rodu, nego le bolj po zmožnostih, za to je imel Platon uzore tudi v naziranju Pitagorejcev in dejanski pri Špartancih; tudi Sokrat je v mnogih ozirih špartansko aristokratsko vlado povzdigoval nad atenski demokratizem. Ni pa Platon mislil ravno le na bogastvo, torej ne na plutokracijo, nego le na vlado najboljših, najzmožnejših mož, ker bi mogli biti le ljudje iz imovitih krogov. Zato pa je Platon za atensko upravo videl glavno napako v tem, da tam ni bilo izobraženih vladnih uradnikov, ker je bil po tedanjem mnenju vsakdo zmožen pri vladi sodelovati. Torej le en gotov sloj, ki je posebej izobražen za vodstvo državnih interesov, t. j. vojaški oz. vitežki sloj, naj čuva državo doma in na bojnem polju, češ, vojaška disciplina najbolj jamči za red in trajnost. Ali izobrazba še ne zadostuje, treba je tudi gospodarske neodvisnosti vladajočih činiteljev; ta neodvisnost bi šele garantirala za zanesljivost. In ker mora vojaški stan skrbeti le za skupne interese, je treba privatne popolnoma odpraviti in to vodi do zahteve, da se najprvo v tem stanu odpravi privatno imetje in gospodarstvo in celo — rodbinsko življenje. Seveda bi pa morali na čelu te vojaške uprave kot najvišja inštanca stati možje, ki bi bili filozofsko izobraženi, t. j. vsestransko izomikani in zmožni vse v splošno presoditi; le ti bi ljubili resnico, pravico, zmernost in pogum nad vse. Izbrani iz vitežkega stanu bi si po vojaški vzgoji pridobili filozofske izobrazbe, in potem bi bili zmožni stati na čelu Platonove idealne države. Da bi spoznali blagor države, morali bi vedno gledati na trajnost oz. večnost, ne pa na minljivost posvetnih stvari samih; večne so le ideje; s tem je Platon zašel na metafizično t. j. nadnaravno polje. Tu bi torej imeli neko božanstveno podlago države, kakršno pač že tudi najdemo pri homerskih knezih in še dandanes pri vladajočih dinastijah, samo, da je Platonu filozofsko izpeljana, in ne iz namena vzbujati rešpekt pred božjim protektoratom vladarjev.

Po vsem tem bi bilo v državi razlikovati tri stanove: gospodarski sloj (trgovci in kmet), vojaški stan in poglavarji ali regenti. Če si ti stanovi svoje opravke in dolžnosti složno de-

lijo, je blagor države zajamčen, in na tej delitvi sloni pravičnost socialne skupine, kakor tudi posameznika.

Omenili smo že, da je Platon za zanesljivost vojaškega stanu predlagal odpravo privatnega imetka; komunizem bi torej moral nadomestiti skrb in upravo skupnega imetja ali tudi skupnega družinstva, ki bi mehanično dajalo in odgojevalo potomstvo. Odpravljena bi torej bila vsaka zasebna last, vse bi bilo za vse, — seveda kot državna last, to velja za denar, obleko, hrano, hiše, posestva itd.

Gospodarski stan bi vojaškemu dajal kot nagrado za vzdrževanje reda in obrambo mej potrebni življenjski delež. — Obedi skupni, hiše skupne, žene in otroci skupno, itd. — Brez ozira na spolno ljubezen bi država skrbela za rejo dobrih plemen; žena bi na ta način postala državni faktor, pridobila bi torej glede enakopravnosti z možem, a nehala bi biti — žena. — Če vse to presodimo, je takoj jasno, da so bili taki načrti popolnoma nemogoči in da bi uresničeni pomenili popolni prevrat oz. propad res prave človeške socialne skupine. — Saj je Platon gotovo imel zelo lep namen, če je s tem komunizmom, ki bi ga vsaj v vojaškem stanu vodila država, hotel odpraviti skrb za obstanek in obenem razliko v bogastvu; država naj bi v splošno z vojaško močjo pazila, da bi se v gospodarskem stanu ne vgnezdilo niti preveliko bogastvo niti revščina, četudi je Platon vedel, da se v tem stanu še celo ne bi dal uvesti popolni komunizem, kajti gospodarski stan mora gledati za interesi, a tu mora vsled razlike zmožnosti posameznika priti do razlik imetja, le prevelike naj bi ne postale.

Kako je antična politika vedno le računala z malo državico, če z nekim obmestjem, to se posebno jasno vidi iz sveta, ki ga Platonu daje vojaškemu stanu, naj pazi, da ne bi postala država prevelika, kakor tudi, ne premajhna, kakor to zahteva enotnost socialne skupine, češ, prevelika država izgubi enotnost in s tem varnost obstanka. — Nadaljni principi poglavarjev oz. dolžnosti vojaškega stanu bi bile, da pazi na red izbora ljudi za posamezne stanove, na sorazmerno delitev dela in pa da skrbi za nespremenljivi obstoj preizkušene telesne in duševne vzgoje mladine, ki bi jo državna oblast vodila in izobrazila.

V spisu »Politeia« je Platon kritično presodil vse vrste državnih uprav in pokazal, da je v nepravičnosti izvor slabih uprav; v nasprotju z idealom najboljše državne uprave je tu empirično obdelal vzroke oz. napake slabih državnih oblik. Iz

nadvlade bogatašev ali timokracije nas pelje preko oligarhije, demokracije in tiranstva do zadnjih posledic nezdravih državnih razmer, vsled katerih so se potom revolucije razvile te razne oblike drž. uprave. Kakor nujno se mora etična kakovost posameznika preko več generacij ali boljšati ali pa propadati, tako se tudi državni voz, ako zaide s pravega pota, vedno bolj pogriza v močvirje. Aristotel je iz te nujnosti posledovanje celo sestavil nekak krožni tok političnega razvijanja, tako da mora po najslabši upravi zopet priti do dobre. Brezdvomno je Platon tudi upošteval ekonomične razmere, češ, da imajo za ustrojstvo države velik pomen, ali najbolj merodajen in prvi faktor političnih oz. drž. razmer mu je bila etična in intelektualna kakovost državljanov.

Čuli smo že, kako si je Platon predstavljal idealno državo; umetno izvaja razvitek slabih državnih oblik, ko so začeli zanemarjati duševno izobrazbo, so zavladali ljudje, ki niso bili več regentstva vredni, ker niso bili več filozofije. Takim gre le še bolj za čast in na skrivaj že za denarno bogastvo; tako je nastala timokracija, vlada, ki ni več imela pred očmi onih idealnih ciljev, kreposti in pravičnost. — Častihlepnost in tekmovanje za častna mesta je peljalo do dobičkaželjnosti in do vojaške opomoči; torej so vladali vojskovodje; pogum je pregnal razum. Timokraciji je sledila oligarhija, kjer so bile politične pravice razdeljene po imetju, ker sedaj se častihlepneži niso več bali zakona, nego so že javno računali s svojim bogastvom. Bogastvo je pregnalo čast, reveža so prezirali, makar da je bil duševno zmožen, da pomaga pri upravi države; le denar je vladal, nič več zmožnost. Kdo bi se pa čudil, vedno bolj naraščajočemu nasprotstvu med bogataši in revnimi sloji? Razlika med gospodarskim in vojaškim stanom je že davno izginila, kar so kapitalisti pridno izrabili; ko je preje število posestev moralo vedno ostati isto in med določeno število ljudi razdeljeno, je vsled vedno večjega boja za obstanek prišlo do tega da so morali ubožni ljudje zemljo prodati, kapitalisti pa so si pridobili prostrana posestva, takozvane latifundije. Napetost nasprotja glede imetja je vedno bolj rasla in neizogibno je moralo priti do upora ali revolucije; ljudstvo je oligarhe odstranilo ali pregnalo.

Tej oligarhiji ali vladi najbogatejših voditeljev je sledila demokracija; zavladala je splošna svoboda govora in življenja vobče. Individualizem je vscvetel do razkošnosti, tako da je zapretila popolna desorganizacija socialne enotnosti, kajti celo zakoni so izgubili svoj upliv. Vzgoja in izobrazba nista več igrali

odločilne vloge, odločalo je le demokrasko mišljenje in tako je vzknila splošna enakopravnost, ki je pa vsled pretiranja mnogokrat pogazila pravi pojrn svobode. Kakor vse druge državne oblike, tako je moral tudi demokratizem vsled pretiravanja individualistične svobode zaiti in posamezni ljudje, ki so bili dobri demokratije, katerim pa je bilo jasno, da grozi domovini katastrofa, so se povzdignili nad ljudstvo in izkušali s samovlado v državi spet napraviti mir in red, kajti državljanski boji so bili tik pred pragom; tako so tirani zasedli svoje prestole. Ljudstvo jih je izpočetka nezaupljivo, a vendar še mirno pozdravilo, kajti bili so zlasti izprva med njimi (n. pr. Peisistrat) res plemeniti in zmožni možje; tedaj beseda tiran tudi ni še imela slabega pomena, kakor pozneje, ko so sledili slabi samodržci. Saj se je celo Peisistratu slabo godilo; bil je parkrat pregnan in da si je potem mogel preskrbeti vojaško stražo, zato je bilo treba sredstev, te pa je končno mogel dobiti le iz davkov, in nov konflikt med ljudstvom in njim je bil neizogiben. Platon pač smatra tiranstvo za najslabšo državno obliko, za kar je bil glede slabih naslednikov Peisistrata posebno upravičen, a vendar nasprotno pravi, da se more iz tiranstva zopet razviti najboljša (idealna) vlada, če zasede prestol mlad, plemenit knez, ki bi se ravnal po svetu in po zakonih, kakršne bi mu dajal oz. uredil filozofsko izobražen svetovalec. Tako smo obšli ves kolobar od dobre do najslabše in spet do dobre vlade.

Po ponesrečenem poizkusu, ki ga je Platon doživel v Siciliji, kamor ga je povabil Dionizij ml., je ostareli filozof uvidel neizvedljivost svojega državnega ideala in začel je pisati knjigo »Zakone«; v katerih je hotel svoje načrte bolj prilagoditi istinitosti življenja. V tem delu pač ni več onega zanosa in one trdne vere, kakor v »Politeji«, kajti skeptičen pesimizem je sledil nekđaj tako blestečemu optimizmu. V tem spisu je zlasti opustil one komunistične uredbe in spet zidal na privatno last in individualno družino. Vsled tega tudi ne bi več mogla delitev dela biti tako strogo izpeljana, ker vojak ni več samo državni uslužbenec, nego lahko ostane poleg tega tudi posestnik, torej član gospodarskega stanu. — V istini je ostalo slično do današnjega dne.

V »Politeji« je Platon mnogo bolj poudarjal važnost trgovine in obrtnije, po »Zakonih« pa bi bili smeli biti trgovci in obrtniki le metojki (v gostoljubju živeči tujci) in pa tujci brez gostoljubja; ta dva stanova naj bi torej stala izven države, brez državnih pravic, ker bi ta dva stanova s svojo špekulativnostjo vedno

najbolj ogroževala ravnovesje in enakomernost glede razdeljenosti posestev in bogastva vobče; kajti dejansko je bila razlika imetja vedno prvi in glavni povod vseh bojev in prekucij. Saj pa je Platon zato tudi določil sledeče pogoje: Število posestev naj bi ostalo vedno isto; nikdar več posestev v rokah enega, in nikdar eno posestvo med več ljudi razdeljeno. Zato bi bili potrebni sledeči predpogoji: 1. prepoved prodaje posestev, 2. da se vedno obdrži enako število državljanov, 3. da država skrbi za red podedovanja. Da je Platon sam nekako slutil tudi nemogućnost teh načrtov, kaže dejstvo, da je vendar določil nekak maksimum in minimum premičnin (maksimum = štirikratnemu minimumu) in da izraža mnenje, češ, država naj bi bila neke vrsta kolonija, kolikor mogoče neodvisna od inozemstva. Zato naj bi tudi vsaka državnica ležala 80 stadijev (= 1312 m) morja. V nove kolonije, ki postanejo vsled druge točke imenovanih predpogojev potrebne, naj bi se izselil prebitek v številu prebivalstva. Import neizogibno potrebnih za stare državnice bi preskrbovala država; vsak državljan bi dajal od svojega posestnega pridelka državi delež, od teh deležev pa bi država dajala skupne obede, takozv. sisidzije za vse državljanke. — Po vsem tem vidimo, da je Platonov ideal (čeprav že drugi) agrikulturna država. Glede trgovine in obrti bi država vodila strogo kontrolo; to bi bila prav policijska uprava, saj tudi izvira pojem »policija« iz besede »politeja« (državna uprava). — V tej utopični drž. obliki se država v vse vmešava, ker država je nekakšen vzgojevalni inštitut in sicer ne samo za mladino, nego za vse ljudi in za celo življenje. Vse bi bilo oficijelno: umetnost, vera, filozofija itd. Vsakdo lahko še danes najde gotove vzporednosti n. pr. glede vere, pri nas še celo, a tudi še drugod ponekje. Filozofije ne uvažuje več tako zelo, kakor v Politeji, ker pripisuje veri večji vpliv, kajti državna vera je državi sami močna opora. Sodba o tem naj bo vsakemu posebej prepuščena.

No, da bi tudi s Platonovimi sodišči za krivoverce v Heladi le zelo redko koga obsodili, to že kažejo oni redki slučajju kot n. pr. Sokrata, Protagore, kjer so še drugi momenti igrali važno ulogo, sicer pa je bila tedanja verska svoboda zelo malo omejena. Država, kakršno si je Platon v »Zakonih« zamislil, bi naj bila monarhično-demokratska; demokratična v toliko, da bi do gotove meje vse meščanstvo odločevalo in participiralo v zakonodajstvu, v odločevanju sodišča in v uradništvu. Vendar so bile povsodi dane ozke meje: Za izpremembo zakonov bi odločevalo ljudstvo, a le s soglasovi uradov in vodstev. Za ci-

vilne procese pa naj bi bila sodišča, nekakšna porota v našem smislu, voljena z žrebom. Nad temi sodišči bi stalo prizivno sodišče sestavljeno od posameznih članov vseh podrejenih sodišč. V javnih in kazenskih zadevah bi le v manj važnejših slučajih sodilo ljudstvo samo; v važnejših pa magistratna t. j. uradna oblast. Priziva na ljudstvo sploh ne bi bilo.

Ljudstvo je tudi uradnike volilo le z omejenimi pravicami in odločbami; glavna moč in odločitev bi bila v rokah magistratov samih, kar pa bi bilo utemeljeno v tem, da se pri izbiri vedno strogo pazi na strokovno izobrazbo in da bi nove izbirala ravno strokovno že zelo izkušena magistratura, kateri bi bila priznana pravica večletnega službovanja in to v nasprotju z demokratično enoletno dobo. (Konec.)



I. S.:

Konflikt v strokovni organizaciji.

Med strokovno komisijo v Pragi in med državno strokovno komisijo na Dunaju so se vršila spravna pogajanja v znanem konfliktu: narodni ali državni centralizem v strokovni organizaciji. Prvo se označuje kot češki separatizem, drugo pa kot centralizem. Češka strokovna komisija hoče, da spadajo češki delavci v češke strokovne zveze, katere imajo svojo strokovno komisijo v Pragi, zahtevajo celo, da državne centralne organizacije tudi v jezikovno mešanih krajih ne smejo čeških delavcev ovirati, ako hočejo pripadati k češki strokovni zvezi namesto k državni centralni organizaciji.

Strokovna komisija na Dunaju, h kateri spadajo vse državne strokovne zveze, pa smatrajo to načelo čeških vodilnih krogov za škodljivo, ker bi potem bilo delavstvo mešanih krajev v tovarnah in delavnicah namesto v enotni kar v dveh različnih organizacijah. Češki delavec bi pripadal k svoji češki strokovni zvezi, nemški delavec pa k svoji državni strokovni zvezi. Osobito pri mezdnih bojih bi sledili nesporazumi glede vodstva, financiranja, glede taktike, kar naj bi se vršilo enotno, kar najbolj praktično.

Vsled sklepa zadnjega strokovnega kongresa na Dunaju so se torej vršile spravne konference med zastopniki državnih centralnih organizacij in med zastopniki čeških samostojnih or-

ganizacij. Dunajska strokovna komisija je predložila strokovni komisiji v Pragi svoje predloge (Gl. N. Z. šte. 2. t. 1.). Strokovna komisija v Pragi pa je poslala svoje nove predloge, ki so nekak prepis prvih predlogov (Gl. šte. 1. N. Z.).

Iz teh zadnjih predlogov je bilo razvidno, da Čehi ne odjenjajo v ničemur, marveč bi morale centralne organizacije akceptirati narodno delitev strokovne organizacije; ker pa tega ni mogoče akceptirati, se je strokovna komisija na Dunaju odločila, da skliče državno konferenco centralnih zvez, katera se je vršila dne 17. marca na Dunaju. Na predlog sod. Hueberja je konferenca enoglasno sprejela sledečo resolucijo:

Državna konferenca centralnih delavskih organizacij izjavlja, da je imela državna strokovna komisija pošteni namen, spraviti in zediniti se s češkimi separatisti glede oblike strokovne organizacije in je zato predložila svoje pravne predloge.

Češki separatisti pa so s svojimi predlogi in v vsem svojem obnašanju med časom pravnih pogajanj očitno pokazali, da jim ni za mir na polju strokovnega organiziranja. Postavili so se v direktno nasprotje s centralnimi organizacijami in se s tem jasno izrekli za popolno narodnostno delitev delavcev vseh podjetij v državi. Ako naj bi se pripoznalo tako načelo za strokovne organizacije, tedaj bi se avstrijski proletariat kljub vsej vzajemnosti narodno razbil, kar je organizatorično nemogoče dovoliti.

Ako so češki separatisti zavrgli predloge strokovne komisije, s katerimi hočejo centralisti organizatorično vodstvo pri mezdnih bojih in nabiranje za te potrebnih sredstev uresničiti, tedaj pomenja to v svojih posledicah le, naj mi odnehamo z bojem za potrebno izboljšanje delovnih in mezdnih razmer češkega proletariata, in s tem otežkočimo boj za skupno delavstvo Avstrije.

Iz predlogov separatistov pa se tudi natančno razvidi tendenca, ki pokazuje, da je sprava tukaj nemogoča, ker se zoperstavlja najelementarnejšim pojmom delavske organizacije in njenih bojov, njih temeljne zahteve so skrajno narodnjaške; to so tendence, ki ne le ne združujejo proletariata, marveč ga medsebojno odtujujejo, s tem pa tudi škodujejo kulturno in socialno.

Državna konferenca je prepričana, da stoje vodilni faktorji češkoslovenskih strokovnih organizacij narodnim aspiracijam bližje, kot pa socialnim potrebam češkega delavstva.

Ravno v tem pa tiči velika nevarnost ne samo za češki, marveč za ves avstrijski proletariat, kar bi naše boje z vedno močnejše se razvijajočim podjetništvom oviralo in slabilo.

Zaraditega odobrava državna konferenca ukrep strokovne komisije, da se prekinejo vsa nadaljna pogajanja s separatisti, in se nalaga centralnim zvezam, da odklonijo s separatističnimi organizacijami vsako vzajemnost, in tako varujejo enotnost organizacije z v s e m i s r e d s t v i.

Državna konferenca izreka državni strokovni komisiji popolno zaupanje in se nadeja, da bode ona tudi znanprej vodila centralne organizacije s preudarnostjo in potrebno energijo. Pričakuje pa tudi, da nas socialistična internacionala Avstrije pri tem usiljenem boju podpira v skupnem interesu avstrijskega proletariata, da tako moremo nadaljevati boj proti odiranju in zatiranju.

Spravna pogajanja so se toraj izjalovila, vsi vzajemni odnošaji so pretrgani, pričanja se brezobziren boj med bratskimi organizacijami, med sodrugji, ki so si doslej stali zvesto ob strani, ki so doprinašali največje žrtve za skupno stvar. To so gotovo žalostne razmere. Že se je sklenilo ustanoviti za strokovno organizirane delavce češke narodnosti, ki so v centralnih zvezah, posebno politično organizacijo. Potemtakem bi nastali dve socialistični stranki za organizirano delavstvo češke narodnosti. Poleg dosedanje češkoslovsanske soc. demokratične stranke naj se ustanovi nova socialistična stranka za člane v centralnih organizacijah. Sodrug Adler je v »Arbeiter Zeitung« svaril pred takim korakom, ali njegov glas ostane najbrže glas upijočega v puščavi; kajti na neki konferenci centralno organiziranih čeških delavcev na Dunaju v XVII. okraju se je sklenilo ustanoviti veliki češki strankin dnevnik, da bi se s tem uničil dosednji dunajski socialistični list »Dělnické listy«. Z ozirom na tak položaj pa se moramo vendar vprašati, ali ne bi kazalo sklicati skupen zbor soc. demokratične stranke vseh narodnosti Avstrije, kjer naj se stvar pred vso javnostjo razpravlja; kajti potrebno je, ta sporna vprašanja brez prikrivanja obrazložiti, kakor to store tudi socialistične stranke Nemčije, Francije, Italije itd. Aussprechen, was ist — je rekel sodrug Bauer v neki številki revije Der Kampf. Izpregovoriti, kaj je, to bi bilo potrebno, in tega mnenja smo tudi mi; kajti da se resnica prav spozna, je treba čuti dva zvona. Pred forum avstrijske internacionale naj pride bratski spor, in tam naj se odloči, kar je v interesu socialistične stranke v Avstriji potrebno. Avstrijski proletariat potrebuje vzajemnega delovanja organiziranih delavcev vseh narodnosti cele Avstrije, to vzajemnost postaviti na solidno, neporušljivo podlago, bodi naloga celokupnega kongresa.

Pregled.

Kulturni.

Svobodomiselno gibanje

1. Današnje proticerkveno gibanje obvladuje svobodomiselna struja. Ta struja je postavila v boju proti cerkvi splošen princip: kjer gre za vprašanje resnice ali zmote, tam naj odločuje individualni razum. Nihče, zlasti nobena organizacija, nima pravice, vplivati na posameznika s silo, ali z drugimi sredstvi, da bi govoril in delal drugače, kot misli.

V naslednjem članku se obračam proti temu naziranju in proti struji, ki ga zastopa, in izražam mnenje, da bi morala iti rezultanta proticerkvenega gibanja v drugo smer, ako bi hotelo postati to gibanje produktiven kulturni faktor. —

Svobodomiselno temeljno načelo se ne obrača le proti gotovi, ampak proti vsaki versko — etični organizaciji in koncem koncev — proti organizaciji kot taki. Pokazati je treba toraj najprej, da je zgornji princip, vsaj v tako splošnem obsegu nevzdržljiv, in da je avtoritativno vplivanje posameznika in organizacije na duševno življenje opravičeno in potrebno. Potem pa, da velja to tudi in zlasti za verstvo in etiko.

2. Boj za resnico je hud interesni boj. Od tega, ali pojmuje posameznik dejstva pravilno ali ne, je odvisno njegovo blagostanje. Že na tem so interesirani tudi drugi, ne samo on. Poleg tega je vsaka misel agresivna, vsaka vpliva na nazore drugih in tako na dobrobit družbe. Zato človek ne more iti mirno mimo mnenja, ki se mu zdi napačno, ampak zahteva, da bodi njegovo razširjanje in uveljavljanje omejeno. To vodi nujno do boja. In tu se rabijo vsa sredstva, ki vodijo do uspeha, ne morda samo dokazi. Interesni boj ni akademična debata, kjer bi šlo pred vsem zato,

da se najde resnica; v njem se hoče pred vsem vpliv zmote omejiti, in to se da doseči tudi z mehanično silo in s podobnimi sredstvi. —

Če pa je ta boj naraven, je naravno tudi, da posega vanj organizacija. Kakor vsaka enakost interesov, tako družiti tudi enakost prepričanja in vstvarja nadindividualne eksistence. Ako hoče voditi organizacija na zunaj uspešen boj za svoje ideale, mora skrbeti na znotraj za enotnost. Ona potrebuje programa, dogem. Zanje mora zahtevati brezpogojnega priznanja, tudi za slučaj, če se morda ne strinjajo docela z nazori tega ali onega njenih članov. —

Sredstev, s kojimi more organizacija za to delati, je več. Najvažnejše je gotovo destruktivnim tendencam Svobodne Misli diametralno nasprotna socialna vzgoja. Ljudje se ne smejo vzgajati tako, da bi jim postala pojma lastni razum in individualno prepričanje identična. Prepričanje jim mora združevati in pravilno izravnovati dvoje nasprotujočih si elementov: zaupanje v lastni razum in zaupanje v avtoriteto. Lahko smatram nekaj za pravo, česar ne razumem, zato, ker zaupam temu, kar so naši drugi. To vzgojo mora izpopolnjevati obramba programa. Ona se more in mora omejiti le na podajanje razlogov, ki so za organizacijo merodajni, da brani gotov nauk. Apologet ni znanstvenik, kot recimo filozof, pač pa v toliko kot pravnik, ki razlaga pozitivno pravo. In slednjič rabi organizacija pri delu za enotnost tudi mehaničnih sredstev, kot so recimo cenzura in podobne stvari. Organizacija je toraj poklicana posegati v razvoj duševnega življenja, in sicer z vsemi tistimi sredstvi, ki jih svobodomiselna struja zavrača. —

Toda kako je mogoč razvoj in napredek, ako zagovarja organizacija določeno, stalno resnico?

Potom mirne evolucije in potom boja. Spoznanje resnice napreduje, zato mora iti s tem razvojem tudi organizacija. Ona si mora ohraniti mesto, kjer pripušča svobodno izražanje naziranj in mnenj. Legislativa je, — če pokažem na analogijo s pravnega polja — gotovo potrebna; a iz tega še ne sledi, da bi moral imeti vsak posameznik vedno in povsod pravice legislative. To bi pospeševalo le nered, ne pa razvoja.

Tudi boj proti organizaciji pospešuje napredek. Mirna evolucija, reforma iz vrst organizacije same, je sicer ideal, a ostane nedosegljiv ideal. Zato ni obsojati opozicije, odpora in zahteve po reformi na nepristojnih mestih. Opozicija mora biti. Ali iz tega še ne sledi, da bi se smela ravnati v vprašanjih vezanosti in svobode po drugih načelih kot vladujoča struja.

Če svoje nazore na kratko resumiram: Svobodomiselna struja vidi v popolni nevezanosti individija na duševnem polju napredek. Jaz ga vidim v pravem razmerju med vezanostjo in svobodo. Nasprotje, ki leži v teh dveh pojmi, se mora rešiti potom notranjega izravnanja, ali kjer ne more priti do tega, potom boja. V tem boju se bori posameznik, oziroma opozicija proti organizaciji, iste pravice pa ne smemo odrekati tudi slednji. —

Zavedam se, da je povedanega s tem malo. Kajti to je ravno vprašanje, kje je prava sreda med vezanostjo in svobodo. Toda v času, ko se vzgajajo ljudje z neplodnim ekstremom, je velikega pomena, da se podčrta vsaj to.

3. Nastane vprašanje: ali sme posegati organizacija tudi v razvoj etike in verstva? Svobodomiselna struja to glede drugega izrecno zanika, — češ verske resnice so nekaj popolnoma nedoločenega in nedoločljivega, — glede prve pa de facto, kajti svobodna šola, organizacija, koji prepušča svobodomiselna struja skrb za etiko, ni organizacija v našem smislu in ni spo-

sobna vplivati na njen razvoj. Predno zavzamemo tukaj svoje stališče, se moramo obrniti predvsem proti cepljenju dveh stvari, ki se jih ne da ločiti, proti razločevanju med vero kot produktom človeške domišljije in etiko, kot enostransko določeno znanostjo. Prva je več kot prazna fantazija, druga je manj kot eksaktna veda.

Za tistega, ki motri oboje po induktivni znanstveni metodi, je religija na prvi pogled res nekaj popolnoma nedoločenega, zakaj predmet opazovanja je neobsegljiv. Ako pa preiskujemo, kako gotovi nazori na življenje vplivajo, — veren človek bo dejal, kako se Neskončno javlja, — pridemo zopet na polje, ki ga moremo s svojim razumom vsaj kolikor toliko obseči. In ravno vplivi nauka na življenje so faktor, ki vstvarja dogme in odločuje o vprašanju tolerance in intolerance. Ako je gotovo, da so — da govorim z Omladino — posledice vere v veličastno ničevost življenja popolnoma drugačne, kakor vere v veličastni smisel življenja, potem smemo presojati to alternativo drugače, kakor dve prazni fantaziji. Etika že radi tega ni nič bolj eksaktna kot to, ker je ta alternativa ena kardinalnih-etičnih vprašanj.

A tudi če se na to ne oziramo, etika ni eksaktna veda. Čim težja je izčrpna analiza pojavov in njih sinteza po logičnih pravilih, tem negotovješa je znanost. Tiste ostre cezure med tem, kar vemo, in med tem, kar verujemo, o koji se sem ter tja govori, ni v resnici nikjer. Med vedo in religijo — kot gotovostjo o transcendentnem — ni naglega prepada, ampak neskončen prehod. Vzemimo pravokotnico in vrtno jo okrog ene točke, tako, da bo sekala premico v vedno ostrejšem kotu in prišla slednjič paralelno z njo, pa imamo simbol. Projekcija je obsegala prvotno eno točko, potem vedno več, končno neskončno veliko. Etični rezultati temeljijo na opazovanju dolgih dob, in ne morejo biti eksaktni.

Ako vplivajo razni verski in etični nazori različno na življenje, eni boljše, drugi slabše, potem je v obeh ozirih boj med posameznimi naziranjmi neizogiben. Ako se ne da podpreti nobeno teh naziranj z eksaktnimi dokazi, potem mora imeti organizacija, ki posega vanj, drugače določen vzgojevalni program, kot ga ima svobodna šola, ki ga določa le s tem, da zahteva od učitelja gotovo predizobrazbo. S tem smo na zgornje vprašanje odgovorili.

4. Kaj bi sledilo iz tega za moderno proticerkveno gibanje? To, da mu negativno delo in podiranje ne more biti cilj. Mi rabimo reforme sedaj obstoječe cerkvene organizacije ali, če bi bila ta nemogoča, nadomestila za njo. Za oboje je treba pozitivnega dela, predvsem izenačenja in trde organizacije opozicionalnih vrst. Ta reforma se morda ne bo dotikala temeljnih starih resnic. Morda se bo lahko reklo, da se ne bije proti krščanstvu niti proti katolicizmu, ampak za izenačenje teh dveh z resničnimi pridobitvami moderne kulture. Morda je čas še daleč, ko bodo uvideli na obeh straneh, da je to potrebno, in ko bode čutilo človeštvo v sebi moč za to veliko reformo.

Filip Uratnik.

Literarni.

Nekoliko diskusije o tem in onem.

Vsak, kdor se pri nas peča z zgodovinsko-političnimi ali socialno-političnimi vprašanji, več ali manj orje ledino. Monografij je malo ali nič, a zgodovine v splošnem pomenu te besede sploh še nimamo. Vsak raziskovalec stoji pred vprašanjem: Ali naj obdeluje predmet samo s stališča, kako se je razvijal, ali samo s stališča sistematičnosti. Zadnji način je pri nas skoro nemogoč, ker nam manjka pregled, ki tvori podlago. Zato je treba podajati oboje: zgodovinski razvoj, ki

nas seznanja z dejstvi, in razlago teh dejstev, dočim je pri velikih kulturnih narodih delo deljeno.

Ta uvod bodi ozadje opazkam o nekaterih točkah, ki se mi nudijo ob kritiki spisa o „Bleiweisu“ v „Vedi“.¹⁾

Spis „Politično življenje Slovencev“ je okostje, informacija in orientacija. Kdor išče ali zahteva več, ta prezira konec (str. 33), ki pravi jasno, da politična fakta razlagati, pojasnjevati vpliv gospodarske in socialne strukture na slovensko politično življenje ni bil glavni namen spisa.

Govoriti o Bleiveisovi dobi bo vsekako pravilno, ako pomislimo, da je bil od rojakov in druge neslovenske javnosti priznan narodni vodja Slovencev, čeprav na slovensko literaturo od 60. let ni imel več odločilnega vpliva. V letu 1848. res ni stopal politično tako v ospredje kakor pozneje, a je bil že znan kulturni delavec s svojimi „Novicami“ in z drugim slovstvenim delovanjem. Dejstvo je, da so se pozneje njegovi organizatorični diktaturi pokoravali tudi „mladi“, ki so sicer v kulturi in deloma v politiki hodili svoja pota.

O slovenskem preporodu ni še izrečena zadnja beseda. V „Bleiweisu“ je le odlomek, ki zahteva vsestranske dopolnitve in poglobitve. Gotovo je slovenski literarni in narodni preporod v vzročni zvezi z romantiko, ki je antipod idej francoske revolucije. Ravno tako je pa doba prosvetljenosti vplivala na prve slovenske preroditelje v literarnem smislu, a na maso naroda s svojimi gospodarskimi načeli (fiziokratizem) v socialnem oziru. Izpremenjene gospodarske razmere — porajajoči se kapitalizem — so potem dale narodni ideji trdno gmotno podlago v deželah z razvitejšo industrijo in trgovino, dočim je za nas vprašanje narodne eksistence, kako obvladamo dobo kapitalizma.

¹⁾ „Veda“, 1. štev. 1911, stran 78—82.

Prirodno pravo, kakor ga razumeva Masaryk v soglasju z modernim državoiznanstvom, ni ono aprioristično, racionalistično pravo XVIII. stoletja, ki je preziralo zgodovinski razvoj in bilo poraženo po zgodovinsko-pravni šoli Savignyja. Prirodno pravo v modernem smislu zahteva, da se človeška družba uredi tako, kakor naravno sledi iz današnjega gospodarskega in kulturnega položaja.

Masaryk n. pr. polemizira s Kramářem in mu dokazuje, da se sam sklicuje na prirodno pravo, ki ga sicer pobija.¹⁾ Kramář namreč piše: „Boj češkega ljudstva za restitucijo češkega državnega prava je torej boj za višje, boljše, naravnejše stanje nego je današnje. Boj za češko državno pravo nima na svoji strani samo neizpodbitnega zgodovinskega prava, marveč tudi svojo notranjo upravičenost, kajti še le z decentralizacijo se zopet uvede stanje, ki odgovarja naravni uredbi, raznovrstnosti prebivalstva in zgodovinskemu razvoju naše države...“ Jasno sledi iz podčrtanih besed, ki jih je podčrtal Masaryk, in iz celega smisla, kako dandanes umevamo t. zv. prirodno pravo. Masaryk pa ne govori samo o prirodnem in zgodovinskem pravu, ampak tudi o pozitivnem pravu.²⁾

O pretiranem kumanizmu, ki naj bi bil znak majhnega naroda, ni govora. Gre za sintezo: premagati pasivnost s samosvestnim delom. Res je, da se boré mali narodi za vpliv v državi; res je pa tudi, da se boré socialne skupine med seboj. Interesi se bližajo, a se zopet križajo. Gre za to, da najdemo in uredimo dotikališče narodnega in socialnega načela.

¹⁾ Prof. I. G. Masaryk, *Právo prirozené a historické*. Praga 1900, str. 18.

²⁾ Dr. Karel Kramář, *České státní právo*. Praga, 1896, stran 87. (Citirani češko izdajo, Masaryk citira nemško izdajo „Das böhmische Staatsrecht“.)

³⁾ l. c. str. 14.

Glede razmerja „mladih“ do „starih“ omenjam toliko, da je kooperacija od slučaja do slučaja ali v gotovi dobi za gotove točke nekaj čisto naravnega, saj drugoče je vsako skupno življenje nemogoče. Toda kooperacija še ni kapitulacija, kjer izginja osebnost in misli eden za vse. To se je zgodilo pri nas; zato je pa tudi po Bleiweisovi smrti nastal v politiki popoln kaos.

Kar se tiče združništva, naj konstatiram najprej, da „avtor in kritik slovenskega narodnega razvoja“ razlikuje brata Vošnjaka, saj pozna Josipa celó osebno že izza svojih gimnazijskih let. V stvarnem oziru je znano, da spada združno gibanje v večjem obsegu v zadnja leta Bleiweisovega življenja, zlasti pa v dobo po Bleiweisu, kjer ima Miha Vošnjak svoj delež od 1879. leta naprej.¹⁾ Pred Miho Vošnjakom je bilo na Slovenskem 7 denarnih zavodov (v Ljubljani, Ljutomeru, sv. Jakobu v Rožni dolini, Šoštanju, Mozirju, Metliki in Ormožu).²⁾ Slo bi sedaj za vprašanje, v koliko je dr. Josip Vošnjak, ki je 1868. leta po češkem zgledu sprožil misel posojilništva, sam dejansko ustanovljajal ali pomagal ustanovljati posojilnice pred letom 1879. Tega ne vem. Pri strokovnem razpravljanju o slovenskem združništvu bi se vsekako tudi Miha Vošnjak moral imenovati že okrog 1880. leta, sicer pa spada značilno njegovo delo — kakor rečeno — v poznejšo dobo, kateri ni mesta v spisu o „Bleiweisu“.

Proti nemškemu centralizmu je nastopala slovansko-slovenska opozicija, v kateri je igralo odločilno ulogo konservativno plemstvo (Clam-Martinic, Poljaki, pozneje Hohenwart.) Za Bleiweisa je bila beseda Hohenwartova odločilna, z Dunaja se nam je diktilal n. pr. poslanec Windischgraetz. Proti klerikalno-fevdalni pravni stranki, ki smo bili njen del tudi mi, se je dvignil 1872.

¹⁾ Dr. J. Vošnjak, *Spomini*. Ljubljana. II. zv. 1906, str. 22. — „Zadruga“ (Celje), 9. štev. z dne 1. sept. 1907.

²⁾ „Zadruga“ I. c.

leta odpor t. zv. mladih. Tlačanjenje konservativnemu plemstvu, ki mu nas je udinjal zlasti Hohenwart, opora Bleiweisova, je uvideval celo Schneid, pišoč n. pr. Bleiweisu dne 12. decembra 1879. leta, da plačuje Kranjsko okrog 70.000 gold. več zemljiškega davka nego bi moralo, a Poljakom na ljubo morajo Slovenci glasovati proti temu, da bi se 270 kvadratnih milj neobdavnene gališke zemlje obdavnico v l. 1881.

Balkanska vstaja in rusko-turška vojna je imela posledice v naši notranji politiki, da je padlo liberalno ministerstvo Adolfa Auersperga in da je prišlo na krmilo konservativno ministerstvo Taaffejevo, ker se je bila ponesrečila misija barona Depretisa. Okupacija Bosne in Hercegovine in odobritev berlinske pogodbe se ni zgodila iz naklonjenosti do avstro-ogrskih Slovanov, marveč iz strahu pred Rusijo. Zunanji minister grof Andrassy je hotel podpirati snovanje malih balkanskih držav, ki naj bi si v prijateljstvu z Avstro-Ogrsko ohranile svojo neodvisnost ne le od Turčije, marveč tudi od Rusije.) V literaturi je zapustil boj balkanskih Slovanov za svobodo svoje sledi (Stritar), a za razvoj narodno-političnega programa, ki prihaja pri presojanju tega vprašanja za nas v prvi vrsti v poštev, je najbolj značilno dejstvo, da je bosansko-hercegovski kmet moral čakati še 30 let, predno je dobil košček ustave in socialne svobode. Naj si je okupacija tudi vplivala na slovensko narodno zavednost, vendar je bila le količina, s katero so računali tujci v našo škodo.

Glede dr. Razlaga bi se morali podatki pravilno glasiti: 1875. je opustil svoje politično delovanje, 1877. pa je zapustil Ljubljano.

Dr. L.

¹⁾ Dr. Franz Mayer, Geschichte Österreichs mit besonderer Rücksicht auf das Culturleben. Dunaj-Lipsko, II. zv. 1901, str. 688.

Dr. M. Murko: Zur Kritik der älteren südslawischen Literaturen. An die Leser des „Archiv für slawische Philologie“. Laibach. Kommissionsverlag. L. Schwentner 1911.

V reviji „Srpski književni Glasnik“ je Dr. V. Čorović priobčil recenzijo o znani Murkovi knjigi: „Geschichte der älteren südslawischen Literaturen“. Skoraj dve leti pozneje je izšla ista recenzija nekoliko popravljena (!) v Jagićevem „Archivu“, čemur so se čudili pač samo ljudje, ki so si ohranili še mnogo naivnosti — če pa človek vidi, da postajajo stolice po različnih univerzah družinska posest, se ne bo čudil, če se šopiri brezvredna recenzija v znanstvenem listu.

Poglejmo golo dejstvo: Murkove manjše in večje razprave je priobčeval „Archiv“ že leta 1890. In šele leta 1910 je prišel mlad dr. in dokazal uredniku „Archiva“, da pogreša pri njegovem sodelovalcu: „...eine strenge und sichere philologische Akribie, den durchdringenden Blick des Fachmannes...“, da najde v Murkotu: „...einen gewandten Causeur...“ itd. Čoroviću se ne čudimo, kajti mladi ljudje niso vselej odgovorni za to, kar rečejo v prvi naglici — hudo je pa, če po pomoti take stvari tiskajo. Čudimo se Jagiću, da skozi toliko let ni opazil, da mu sodeluje „Causeur“. A niti Jagiću se ne čudimo, ker ve že vsa javnost, da se naši slavisti med sabo kaj čudno gledajo. Tako je razlagati, da je zašla Čorovičeva recenzija v „Archiv“, in proti Archivu in njegovemu uredniku se obrača tudi Murko v I. delu svoje brošure (str. 2—7.). Dve stvari je Murko dosegel s svojo brošuro. Pobil je do dobra vse, kar mu Čorović stvarnega očita. V III. delu brošure, (str. 11—26) in v „Nachtrag“ (str. 34—36) odgovarja vsaki Čorovičevi pripombi in pride do popolnoma utemeljenega zaključka: „So gibt es in C-s Einwendungen keinen einzigen Punkt, der halbwegs der Kritik bestehen könnte“. — Itak je pa samo ob sebi umevno, da

Čorovičeva recenzija nima nobene vrednosti, kajti kljub temu, da se vsi njegovi ugovori nanašajo samo na manj važne stvari srbske književnosti, obsoja Murkovo knjigo pavšalno — a brez vsacega dokaza. Drugo, kar je M. dosegel, je, da je Jagičevo postopanje v tem slučaju blamiral. Če ničesar drugega, je že to smešno, da Jagić, urednik „Archiva“, ne more (ali noče?) objaviti v svojem listu o tako važni knjigi, kakor je M., res znanstveno recenzijo. Če so pa pri uredniku osebnosti določili objavo Čorovičeve recenzije, pokaže to urednika znanstvenega lista v kaj čudni luči!

V drugem delu brošure pripoveduje Murko nastanek svoje knjige v dokaz, da ni spisana: „in der grössten Eile“. V zadnjem delu pa so natisnjeni kratki ekscerpti drugih recenzij, katere se vse jako pohvalno izražajo. Naj poročam h koncu še o nekih opombah v M. brošuri, ki so me zanimale. Str. 10. pravi M.: „.....Ich komme nicht von der klassischen Philologie einer veralteten Richtung her....“ kar meri na Jagića, ki je izšel iz klas. filologije, prinesel njeno metodo v slavistiko (brezdvomno ena največjih Jagičevih zaslug za slov. fil.) in bil sploh filolog — tako, da lahko mirno rečemo, da je Jagičev učenec Oblak, po svojem učitelju prejel skoraj samo filologično izobrazbo, v drugem pa bil gotovo bolj učenec Boduena. Iz tega je rezultiralo tudi različno naziranje med Oblakom in Jagičem glede literarne zgodovine, o katerem Jagić sam poroča v „Archivu“. O Jagić-Oblakovem razmerju se nam še obeta debata, ker piše J. v svoji knjigi: Istorija slavjanske filologiji str. 837: „Brezpomembno je, da ne popolnoma nepristranski biograf (n. Murko) njegov (n. Oblak) med vrstami žaluje, da ni šel (Oblak) rajše k primerjalnim lingvistom v smislu Boduena“, na kar je obljubil Murko v svoji brošuri še odgovor (str. 26).

Murkova brošura nam je jasno pokazala, kako globoko je posegla osebna antipatija v slavistične kroge;

pokazala nam je tudi, da celo pri zgolj znanstvenih rečeh te osebnosti ne jenjajo — jasno je, da je pri takih razmerah oviran zdrav in krepek razvitek slavist. študij.

V. M — — i.

Politični.

Politično življenje zadnjih mescev stoji v znamenju volitev.

Niso se še potolažili duhovi od občinskih volitev ljubljanskih, in že je bilo treba z novo volitvijo popolniti število poslancev ljubljanskega mesta za deželni zbor; komaj je bilo končano delo za to volitev, že je moral agitator zopet na noge za volitev poslancev za državni zbor.

Ocenili smo že mimogrede, v kratkih besedah pomen ljubljanskih občinskih volitev, rekoč, da v Ljubljani ni več stranke, ki bi mogla zmagovati v politični borbi brez drugih strank in proti vsem drugim strankam. Razmerje glasov, ki so bili oddani pri teh volitvah — četudi je volilni red prav „svoje“ vrste — svedoči o resničnosti te sodbe. V I. razredu je bilo oddanih 1328 glasov, in sicer 611 za liberalno, 407 za klerikalno, 286 za nemško in 24 za soc. dem. stranko. V II. razredu je bilo 3048 veljavnih glasov, in sicer 1370 liberalnih, 1121 klerikalnih, 458 nemških in 99 soc. demokratičnih. V III. razredu je volilo 7554 opravičencev veljavno, in in sicer 3266 za liberalce, 2471 za klerikalce, 1018 za Nemce, 799 za socialne demokrate. Mandati so se vsled tega razdelili tako le: 23 liberalnih, 14 klerikalnih, 7 nemških, 1 socialno demokratičen. Če se točno premisli, nima bodoči občinski zastop ljubljanski enotne večine.

Klerikalcem in Nemcem to dejstvo ni nič kaj po volji. Seveda niti liberalcem ne. Ti so bili upali, da zavladajo tudi v novem občinskem zastopu s takim številom, da bo vsaka opozicija morala ostati ponižna. A kakor se je izjalovila ta nada, tako se tudi klerikalcem in

Nemcem niso obnesli njihovi načrti, ki so jih kovali pred volitvami. Zato je bilo razočaranje po volitvah splošno: nihče ni zmagal, vse stranke so bile premagane. Zato se utegne zgoditi, da se delovanje novega občinskega zastopa razbije ob neenotnosti struj in smeri, zastopanih v strankah. Naše slovenske razmere so že take, da je vsled političnega nasprotstva nemogoče tudi gospodarsko delo, dasi bi se sicer ekonomični nazori vodilnih strank jemali . . .

Enak rezultat je pokazala dopolnilna volitev za deželni zbor. Sicer je bil izvoljen tudi pri tej volitvi kandidat liberalne stranke z absolutno večino, toda ta je bila tako skromna, da je popolnoma odgovarjala tistemu mandatu, ki ga je liberalna stranka pri občinskih volitvah pridobila kot večino. Imaginarno število — taka večina! Osobito, če je vzrasla le s pomočjo privilegiranega volilnega sistema. Na podlagi splošne enake volilne pravice bi je nikdar ne bilo.

Menda se ne varamo, trdeč, da je niti na podlagi enake volilne pravice ne bo pri državnozbornih volitvah. To mnenje je tem bolj podprto, če navajamo številke, ki izražajo razmerje moči posameznih strank v tem privilegiranem volilnem razredu: liberalci 1687, klerikalci 933, Nemci 455, socialni demokratje 181 glasov: večina torej 118 glasov. Bilo bi gotovo nepolitično, če bi socialno demokratična stranka ne računala s prav verjetno možnostjo, da bo odločevala pri ožjih volitvah.

Razmišljati bo seveda treba, kam pri ožjih volitvah z našimi glasovi. Naša razmotrivanja ne morejo in nočejo ničesar prejucirati. Naglašamo pa, da so bili socialistični volilci pri ljubljanskih občinskih in deželnozbornih volitvah prav lepo disciplinirani. Kdor je bil socialno demokratičnega prepričanja, je volil tudi socialno demokratičnega kandidata. Očitani so naši stranki, da je izmed njenih pristašev prišla pomoč Nemcem, da so dobili toliko zastopnikov v občins-

skem svetu ljubljanskem. Ni kričnejšega očitanja! Ako je resnica, da je ta ali oni delavec glasoval za nemško stranko, ter je bil sam Nmec, je s tem le dokazal, da ni socialni demokrat. In brez dvoma je, da organizirani delavci niso kršili discipline. Z neorganizirano maso stranka nima mnogo opravila ob volitvah; prav gotovo pa se ne more odgovornosti npriti stranki, katera je organizirana, za to, kar počenjajo ljudje, ki niso v nji organizirani in ki vobče niso organizirani. Tisto očitanje si toraj naši nasprotniki lahko prihranijo v bodoče, tudi če ne pomislijo na dejstvo, da je Nemcem največ pomagala pluraliteta, zoper katero so ravno socialni demokratje najstrožje nastopali, ko je bila predlagana. Kdor je zakon napravil, ta je Nemcem pomagal do takšne moči, pa ne socialni demokratje! To je bilo treba povedati zlasti raditega, ker naša mlajša, radikalna inteligenca še vedno prežvekuje taka neumna očitanja.

Dozdeva se, da so bridke izkušnje izmotrile celo liberalce. Vcepile so jim spoznanje, da so presibki, nego da bi izšli zmagonosni iz boja, in pa da protifarstvo in antiklerikalizem ni tisti fetiš, ki bi s slepoto udaril socialnega demokrata, če mu ga pokažeš.

To spoznanje je pa morda še večje vrednosti za nas socialne demokrate, nego za druge antiklerikalne elemente na Slovenskem. Dolgo je trajalo, predno je došlo do tega. Sedaj je tu! Sedaj šele je socializem na Slovenskem prav spoznavan! Sedaj postaja tudi propaganda ložja! Sedaj naših ljudi ne odtuji nihče več socialistični misli! Tako si mislim, da so si ljudje v socialnodemokratični stranki šele sedaj začeli ogledovati pravo jedro socializma — gospodarskokulturno — in ga okušati.

Če pride torej sedaj do vprašanja, kam z našimi glasovi, se bo socialnodemokratična stranka vse drugače, vse objektivnejše in političnejše znala odločevati. Dr. D.

Popravek :

- Str. 83 namesto Bregeleisen — prav : Biegeleisen
" " " Carcuno — " Carcano
" " " 1200 — " 12.000
" 159 je izostal Župančičevim prevodom naslov : **Tri pesmi
Petra Bezruča.**



Založništvo L. Schwentner v Ljubljani,

Prešernova ulica št. 3

priporoča nastopne nove svoje publikacije.

Cankar Ivan, Volja in moč. Broš. K 2.—, vez. K 3.—. V treh povestih: *Mella*, *Mira*, *Dana*, nam kaže pisatelj disharmonijo med voljo in močjo na umetnikih, ki hrepene po najvišjem cilju, pa omagajo in se končajo spoznavši, da je cilj previsok, moči prešibke. Njih volja jih žene v obupni konec. Pisane so te povesti s tako sugestivno silo, kakršna tiči le v Cankarjevem peresu.

Janka Kersnika, Zbrani spisi. XI. sešitek: Kersnik in njegova doba. Spisal dr. Ivan Prijatelj. Kritika je soglasno priznala nenavadne sposobnosti dr. ja Prijatelja ter ga označila kot tistega, ki je poklican, da nam napiše moderno zgodovino slovenske književnosti in kulture. To knjigo bi moral imeti vsak slovenski inteligent. Cena K 2.50.

Leta 1911 izide še 12. sešitek kot drugi del spisa »Kersnik in njegova doba«, s čimer bode zbirka končana.

Zbrani spisi Janka Kersnika obsegajo doslej 5 zvezkov v eleg. platneni vezbi po K 6.—, v fini pol franc. vezbi po K 7.—.

Kristan E., Samosvoj. Drama v 5 dejanjih. Broš. K 2.—, vez. K 3.—. O tem najnovjšem dramatičnem delu se je že izrazila literarna kritika najlaskaveje in je tudi uvrščeno v letošnji repertoire slov. gledišča v Ljubljani. Zanimiva je ta drama v svoji vsebini in po svojem izbrusenem dialogu, vled česar se priporoča tudi v čitanje.

Kraigher Al. dr. Školjka. Drama v 3 dejanjih. Broš. K 2.—, vez. K 3.—. Doslej neznan slov. dramatik je posegel z veliko smelostjo v življenje sedanje, v lažnji morali živeče družbe in nam jo predstavil v prizorih, nad katerimi se bodo moralisti zgražali polni ogorčenja. Drama izzvani dissonančno in gotovo zapusti globok sled v vsakem mislečem čitatelju.

Milčinski Franc, Pravljice. Z izvirnimi risbami Maksima Gasparija in F. Birolle. Cena eleg. vez. K 4.—. Knjiga, kakršna še ni izšla v naši literaturi. Polna prave slov. poezije, primerna otroški fantaziji, pa tudi doraslemu človeku, ki se ob nje čitanja ne more ubraniti onemu posebnemu občutku, kakršen nam polje v duši, kedar se zamislimo in utopimo v mlada leta. Duša slov. ljudstva gleda iz te knjige. Najlepša hvala, ki se more o nji izreči!

Beg A., Slovensko-nemška meja na Kočevskem. Z zemljevidom. Cena broš. 80 vin. Pisatelj je že poznan po drugih sličnih razpravah, v katerih nam je zabeležil z nenavadno natančnostjo in podrobnostjo položaj Slovencev v narodnem, gospodarskem in političnem oziru tam, kjer mejé s tujci. Na podstavi Begovih spisov bo šele mogoče sestaviti pregledno celotno sliko našega položaja, ki, žalibog, ni tak, da nas ne bi navdajal s skrbjo glede bodočnosti.

Trdina Janez, Zbrani spisi. Izšla je že deveta knjiga z zanimivimi, doslej nepriobčenimi pripovedmi. Zanimanje za Trdinove spise raste, labko se reče, od knjige do knjige. Slov. narod spoznava, kako neizmerno ga je ljubil pokojni pisatelj, s kako skrbnostjo je studiral njegove vrline in napake. Zato pa postane Trdina nedvomno ljubljeneč naroda, eden izmed onih, ki si jih zapiše narod v srce. Trdinove spisi v roke, kdor hoče kaj govoriti o Slovencih!

Cena IX. knjigi broš. K 2.50, eleg. vez. K 3.70.

Založništvo L. Schwentner vabi nadalje na naročbo Novih Akordov, ki so se razširili z devetim letnikom tudi v glasbeno revijo, v nastopajočem, desetem, pa dobe novo, elegantnejšo opremo z izvirnimi inicialami in vinjetami. Novi Akordi so edini slov. glasbeni zbornik, ki se pod spretno redakcijo dr. ja G. Kreka vzdržuje že celo desetletje in častno izpolnjuje svoje kulturno poslanstvo.

Cena se vkljub znatnim stroškom za lepšo zunanjo obliko ni nič zvišala in znaša za vse leto K 10.—, za pol leto K 5.—, za posamezne številke K 2.—.